

БАРИМТ БИЧГИЙН ХЭЛ НАЙРУУЛГА, НЭР ТОМЬЁНЫ ОРЧУУЛГЫН СУДАЛГАА

Т.Мөнхзул²⁰, Ц.Эрдэнэзаяа²¹

***Abstract:** The process of presenting the results of the work done in a certain period of time and getting an evaluation is called a report. A report is part of a research or project work and uses formal and professional terminology. Therefore, when translating a report, it is important not to make mistakes in wording and terminology. In our presentation, we have studied the basic research report on the development of the infrastructure of the environment of Ulaanbaatar in the Japanese language from the aspect of language syntax and translation of terms, and we aim to show the features that can be found based on the works of researchers.*

Түлхүүр үг: тайлан, хэл, найруулга, нэр томьёо, орчуулга

УДИРТГАЛ

Бид хорин нэгдүгээр зуун буюу мэдээлэл технологийн эрин үед амьдарч байна. Өнөөдрийн техник, технологийн хурдацтай хөгжил нь бидний ажил хөдөлмөрийг хөнгөвчилж байгаа боловч сөрөг үр дагавар багагүй байна. Эх хэлний зөв хэрэглээ тэр дундаа хэлний найруулга, үгийн сан, хэл зүй, орчуулга тэдгээрийн уламжлал, сэтгэлгээний зарчмыг баримтлан тухайн хэлний онцлог шинж чанарт тохируулан оноон хэрэглэж сурах явдал оюутан залуусын хувьд чухал юм.

Манай улс Япон улстай улс төр, эдийн засаг, боловсрол соёл, худалдаа аж үйлдвэр, зам тээвэр, аялал жуулчлал гээд бараг бүхий л салбарт хамтран ажиллаж байна. Иймд аман, бичгийн болон нэр томьёоны орчуулгыг монгол хэлнээс япон хэл рүү, япон хэлнээс монгол хэл рүү зөв оноож хэрэглэх, цаашлаад практикт өргөн хэрэглэх шаардлага зайлшгүй гарч ирж байна.

²⁰ Магистрант, ШУТИС, ГХС, Ази судлалын салбар

²¹ Доктор Ph.D, ШУТИС, ГХС, Ази судлалын салбар,

Аливаа хэлний найруулга нь түүхийн явцад бүрэлдэн тогтсон, нийт ард түмэн үг ярианы харилцуурын хэрэглүүрийг шилж сонгох, хэрэглэх арга барилыг мэдсэн, өнгө аяс болон хэлний нарийн ялгамжааг илтгэсэн, хэлний тогтолцоо юм. Байгууллагын үүрэг, зорилт, зохион байгуулалтын бүтэц, эрхзүйн байдлыг тодорхойлсон үйл ажиллагааны хэм хэмжээг тогтоох, зохицуулах, журамлах шинжийг агуулсан бичиг баримтыг зохион байгуулалтын баримт бичиг гэнэ.

Тайлан нь тодорхой хугацаанд гүйцэтгэсэн ажил үүргийн явц, үр дүн, биелэлтийг мэдээлсэн баримт бичиг юм. Тайланг орчуулах явцад нэр томьёоны орчуулга онцлох байр эзэлдэг. Нэр томьёо гэдэг нь тусгай үг биш харин тусгай үүрэгтэй үг учир тэрхүү үүргийг зөв оноож орчуулах нь тун чухал байдаг. Бид илтгэлийн хүрээнд япон хэлний Улаанбаатар хотын хүрээлэн буй орчны дэд бүтцийг хөгжүүлэх суурь судалгааны тайланг хэл найруулгын болон нэр томьёоны орчуулгын талаас судлан жишээ баримтаар нотлон, судлаач эрдэмтдийн бүтээлд үндэслэн илрэх онцлогийг харуулахыг зорилоо.

Бид судалгааны тайлангийн хэл найруулгыг японы эрдэмтэн Таканаши Шино, Наканиши Күмико “Японы хэлний дүрмийн гарын авлага”-ын 高梨紫乃、中西久美子 「日本語文法ハンドブック」 2000 онол жишээ баримт, монголын эрдэмтэн Ц.Сүхбаатар “Монгол хэлний найруулга зүй” 2015 бүтээлийн ангилалд, нэр томьёоны тухай Огава Ёшио, Хаяаши Масарү “Япон хэлний боловсролын нэвтэрхий толь”-оос, 小川芳男、林大、「日本語教育事典」 2002, орчуулгыг эрдэмтэн Р.Гүрбазарын “Орчуулгын онол дадлагын үндэс” 1996 бүтээлийн ангилалд тулгуурлан, эрдэмтэн Дэмбэрэл С. “Шинэ- Монгол их толь бичиг” 2018, эрдэмтэн Энхсайхан Л. “Япон-Монгол, Монгол-Япон байгаль орчны үг хэллэгийн толь” 2012-ийг лавлагаа болгон, Япон улсын Жайка олон улсын байгууллагаас хийсэн Улаанбаатар хотын хүрээлэн буй орчны дэд бүтцийг хөгжүүлэх суурь судалгааны тайлан /2021/-гийн жишээгээр гаргахыг зорилоо.

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

Зохих бүрдэл бүхий бодит тээгчид агуулж, баримтжуулсан мэдээлэл буюу улс нийгмийн өдөр тутмын амьдралыг албан ажлын хүрээнд зохицуулах хэрэглүүр болгохын тулд тусгайлан боловсруулж найруулсан Төрийн хэлний бичмэл хэлбэрийг баримт бичиг гэнэ.

Баримт бичиг гэдэг ухагдахуун нь анх “documentum” буюу “баталгаа” хэмээх грек үгээс үүссэн бөгөөд энэхүү нэр томьёо нь “баримт бичиг, баримтжуулах” гэсэн утгатай.

Баримт бичгийн хэл найруулгын үндсэн шаардлагууд: товч тодорхой, оновчтой, ойлгомжтой, энгийн төв, итгэл үнэмшилтэй, утга төгөлдөр, загварын дагуу найруулсан байх.

Баримт бичгийн найруулгын гол онцлогууд: тогтсон стандарт загвартай, хувь хүний найруулгын онцлог бага туссан, юм үзэгдлийг бодит байдлаар бичдэг, товч, тодорхой байх зарчим баримталдаг, уран яруу, гоёж чимж найруулан бичдэггүй.

Байгууллагын үүрэг, зорилт, зохион байгуулалтын бүтэц, эрхзүйн байдлыг тодорхойлсон үйл ажиллагааны хэм хэмжээг тогтоох, зохицуулах, журамлах шинжийг агуулсан баримт бичгийг зохион байгуулалтын баримт бичиг гэнэ.

Зохион байгуулалтын баримт бичгийг дотор нь хурлын тэмдэглэл, хөтөлбөр, удирдамж, төсөл, төлөвлөгөө, тайлан, санамж бичиг, санал, илгээлт гэж ангилдаг.

Тодорхой хугацаанд гүйцэтгэсэн ажил үүргийн явц, үр дүн, биелэлтийг мэдээлсэн баримт бичгийг тайлан гэнэ.

Тайлангийн онцлог:

-Энгийн дэлгэрэнгүй өгүүлбэр, хүүрнэх өгүүлбэр ихтэй	-Тайлбарлах, тоочих аргаар бичдэг. -Үндсэн дэс дараалалтай.	- Мэдэгдсэн шинжтэй. -Загвар, тоо баримт, судалгаа, хугацаатай.
-Өнгөрсөн цагийн лаа ⁴ , -сан ⁴ , -в	-Ажил түүний явц, үр дүнг илтгэдэг учир үнэлэлт, дүгнэлттэй.	-Ажил эрхэлдэг хүн бүр албан тушаалаас үл хамааран тайлан бичих үүрэгтэй.
Ирээдүй цагийн -на ⁴ нөхцөл түлхүү хэрэглэнэ.		

1. Тайлангийн хэл найруулга

Улаанбаатар хотын хүрээлэн буй орчны дэд бүтцийг хөгжүүлэх суурь судалгааны тайлангийн хэл найруулгад ажиглалт хийн, ажлын тайлангийн онцлогт тулгуурлан тодорхойлохыг зорилоо.

Улаанбаатар хотын хүрээлэн буй орчны дэд бүтцийг хөгжүүлэх суурь судалгааны тайлангийн баримт бичгийн хэл найруулгыг ажиглахад хүснэгтэн мэдээлэл гол төлөв тоочих аргаар, холбогдох хуулийн хэсэгт тайлбарлах аргаар бичсэн нь ажиглагдлаа. Жишээ нь:

Тоочих аргаар:

Air 06 DPF モコビーの製品 サイズ: フィルタ: 直径 6.5 インチ (約 165 mm)、長さ 6 インチ (約 150 mm) 設置場所: UB 市の公共交通用大型バス 今回提案する機材の数量: カセット式 DPF モコビー CT3 24 組 DPF 再生装置モコビー RE 15 台 [1] オパシメータ 3 台 [2] エンジンクリーニング装置 3 台 [3] 一酸化炭素検出・警報装置 6 台 [4] ドライブレコーダー 24 台 価格 1) カセット式 DPF モコビーCT3 [5] 1 式当たりの販売価格 750 千円	Air06: DPF төхөөрөмж (MoCobee)-ийн бүтээгдэхүүн Хэмжээ: Шүүлтүүр: 6.5 инч диаметртэй (165 мм орчим), 6 инч урттай (150 мм орчим) Хаана суурилуулах: Улаанбаатар хотын нийтийн тээврийн том оврын автобус Санал дэвшүүлэх : Кассет хэлбэрийн DPF MoCobee CT3 24 хос төхөөрөмжийн тоо : DPF шатаан цэвэрлэх төхөөрөмж MoCobee RE15 ширхэг Хэмжээ: •Тортог хэмжигч 3 ширхэг •Хөдөлгүүр цэвэрлэгч төхөөрөмж 3 ширхэг •Угаар мэдрэгч, дохиоллын төхөөрөмж 6 ширхэг •Автобусны камер 24 ширхэг Үнэ 1) Кассет хэлбэрийн DPF MoCobee CT3 -1 комын худалдах үнэ 750,000 иен
--	--

Жишээ нь:

Тайлбарлах аргаар:

危険廃棄物の定義は、「爆発性、可燃性、化学反応を有する廃棄物、空気や水との反応によって有害ガス発生する廃棄物、感染性廃棄物、人間や動物に対して短期・長期にわたり有害な影響を及ぼす廃棄物、自然環境に対して有害な影響を及ぼす廃棄物、埋立処分後に有害な物質を発生される廃棄物」となっているが、具体的な品目は定めがなく、有害性を示すもの全般と認識されている【廃棄物法 4 条 4.1.2】。

-“аюултай хог хаягдал гэж тэсрэмтгий, шатамхай, урвалын идэвхтэй, исэлдүүлэгч, агаар болон устай харилцан үйлчилж хортой хий ялгаруулдаг, халдвартай, идэмхий, хүн амьтанд богино болон удаан хугацаанд хортой нөлөөлөл үзүүлдэг, байгаль орчинд хортой шинж чанартай, устгасны дараа аюултай шинж чанартай ялгарал үүсгэдэг хог хаягдлыг” гэж заасан бөгөөд тодорхой нэр төрлөөр нь заагаагүй, хортой шинж чанартай бүхий л эд бодисыг хамруулсан байна. (Хог хаягдлын тухай хуулийн 4-р зүйлийн 4.1.2-р заалт)

Улаанбаатар хотын хүрээлэн буй орчны дэд бүтцийг хөгжүүлэх суурь судалгааны тайлангийн баримт бичгийн хэл найруулгыг өгүүлбэр зүйн талаас ажиглахад **энгийн дэлгэрэнгүй болон хүүрнэх өгүүлбэр** түлхүү илэрч байна. Жишээ нь:

Энгийн дэлгэрэнгүй өгүүлбэрээр:

プロジェクトチームが組成され、チームメンバーの選考中であり、SC 会議を行い、実施計画の作成段階にある。p.118

Төсөл хэрэгжүүлэх нэгж байгуулагдаж ажилтнуудын сонгон шалгаруулалт явагдаж байгаа бөгөөд Төлөөлөн удирдах хорооны хурлыг зохион байгуулж үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулах шатанд ажиллаж байна. х.154

Мөн хэлний хэмнэлтийн зарчмаар хэлэх зүйл нь ойлгомжтой нийтлэг тал ажиглагдлаа. Жишээ нь:

ゲルでは、夏季に 26.5%、冬季では 75.2% 灰が占めていた。p.60

Гэрт амьдардаг айл өрхийн зун 26.5%, харин өвөл 75.2%-ийн хог хаягдлыг үнс эзэлж байна. 80х

Жишээ нь:

Хүүрнэх өгүүлбэрээр:

有価物の回収は地域のインフォーマルセクターとの競合する可能性がある。p.197

Үнэд өртөг бүхий түүхий эдийг цуглуулахад бүс нутгийн иргэдтэй өрсөлдөөн үүсэж болзошгүй юм. х.250

水質汚濁に関しては、上水源の現状や上水源保護区、トーラ川の汚染状況や中央下水処理場による汚染について記載されている。p.26

Усны бохирдлын тухайд ундны усны эх үүсвэрийн өнөөгийн байдал ба ундны усны эх үүсвэрийн хамгаалалтын бүс, Туул голын усны чанар болон төв цэвэрлэх байгууламжаас үүдэлтэй усны бохирдлын талаар өгүүлсэн. х.36

Харин үг зүйн талаас ажиглахад өнгөрсөн цагийн -сан⁴, -в, ирээдүй цагийн –на⁴ нөхцөл түлхүү хэрэглэж байна. Жишээ нь:

Өнгөрсөн цагийн –сан⁴ нөхцөлөөр:

UB 市において、2030 年を目標とする上下水道のマスタープラン（以下、2013 年上下水 MP）を策定した。

Улаанбаатар хотын 2030 он хүртэлх ус хангамж, ариутгах татуургын салбарын хөгжлийн төлөвлөгөө (цаашид “2013 оны ус хангамж, ариутгах татуургын ерөнхий төлөвлөгөө” гэх)-г боловсруулсан.

Жишээ нь:

Өнгөрсөн цагийн –в нөхцөлөөр:

本事業想定では、処理対象となる廃棄物は UB 市から排出される全ての一般ごみとする。

Уг төслийн төсөөллийг гаргахдаа шатаах хог хаягдал нь Улаанбаатар хотоос гарах бүхий л ахуйн хог байна гэж үзэж тооцов. х.244

Жишээ нь:

Ирээдүй цагийн –на⁴ нөхцөлөөр:

廃棄物管理のためのデータベース構築、関係機関の役割と情報公開等について定める。

Хог хаягдлын менежментийн мэдээллийг бүрдүүлэх, мэдээллээр хангах хог хаягдлын улсын мэдээллийн нэгдсэн сангийн тогтолцоотой холбоотой харилцааг зохицуулна. Бидний гол хэрэглэгдэхүүн суурь судалгааны тайлангийн хэл найруулгыг өгүүлбэр зүйн талаас дүгнэхэд хүүрнэх болон энгийн дэлгэрэнгүй өгүүлбэрээр ихэвчлэн бичигдсэн нь ажиглагдлаа. Үг зүйн талаас ажиглахад өнгөрсөн цагийн –сан⁴ нөхцөл, ирээдүй цагийн –на⁴ нөхцөлөөр ихэвчлэн хэлбэржсэн бол өнгөрсөн цагийн –в нөхцөлөөр харьцангуй цөөн илэрч байна. Харин уг тайланд өнгөрсөн цагийн –лаа⁴ нөхцөлөөр илэрсэн жишээ хараахан илэрсэнгүй. Мөн тайлангийн өнгөрсөн цагт тайлагнаж бичдэг шаардлагатай нийцэж байна.

2. Тайлангийн нэр томъёоны орчуулга

Нэр томъёо (terminology) гэдэг нь тусгайлан тогтоосон, шинжлэх ухааны хүрээнд тодорхой ухагдахуун илэрхийдэг үгийг хэлнэ. Өөрөөр нэр үг буюу шинжлэх ухааны нэр үг гэж нэрлэдэг. Нэр томъёо нь нэг л ухагдахуун илэрхийлэх бөгөөд үсгээр илэрхийлэгдэх хязгаарлан тогтоосон хэлний тэмдэгт юм.

“Орчуулга гэдэг бол нэг хэлээр илэрхийлж буй санааг нөгөө хэлний бүх хэрэглэгдэхүүнийг ашиглан, бүрэн төгс илэрхийлэн гаргах бүтээлч хөдөлмөрийн үр дүн юм.” гэж эрдэмтэн Р. Гүрбазар гэж үзсэн бол, эрдэмтэн Г.Аким “Орчуулга гэж нэг хэлний хэрэглүүрээр илэрхийлсэн зүйлийг нэг хэлний хэрэглүүрээр үнэн зөв илэрхийлэхийг хэлнэ” хэмээн тодорхойлжээ.

Баримт бичгийг орчуулах явцад нэр томъёог хэрхэн зөв орчуулах вэ? гэсэн асуудал гарч ирдэг. Нэр томъёо нь янз бүрийн ухагдахууны нэр болж баримт бичиг, тайланд ч өргөн хэрэглэгддэг.

Нэр томьёо орчуулахад орчуулагч хүний орчуулах ур чадвараас гадна, тухайн салбарын мэдлэг зайлшгүй чухал байдаг.

Нэр томьёог орчуулахдаа дараах аргуудыг гол төлөв орчуулдаг. Үүнд:

1. Галигчлан буулгах
2. Үгсийн сангийн үүднээс таарч тохирох үг эх хэлнээсээ сонгон орчуулах
3. Хуулбарлах буюу үгчлэн орчуулах
4. Дүйх нэр томьёоны бүтцийн нэг хэсгийг нь үгчлэн орчуулж нөгөө хэсгийг галигчлан буулгах
5. Үгсийн сангийн бололцоотой хоёр хувилбарын аль нэгийг сонгох

2.1 Галиглах аргаар орчуулсан нэр томьёо

Галиглах аргыг олон улсын шинжтэй үг хэллэгийг орчуулахад өргөн хэрэглэдэг бөгөөд бусад хэлэнд ч ижил утгатай гадаад үгийн дуудлагыг өөрийн хэлний үсгээр буулгахыг хэлдэг. Жишээ нь:

1-р хүснэгт

Япон	Монгол	Л.Энх сайхан “Япон-Монгол, монгол-япон байгаль орчны үг хэллэгийн толь”	С.Дэмбэрэл “Шинэ япон монгол их толь бичиг”
バッテリー	батерей	-	зай, цэнэг хураагуур, батерей 1690х
コークス	кокс	кокс 199х	кокс (нүүрс) 686х
アスベスト	асбест	асбест, шөрмөсөн чулуу 7х	шөрмөсөн чулуу 49х
オゾン	озон	озон 20х	озон 288х
セメント	цемент	цемент 93х	цемент 1108х
バイオマス	биомасс	биомасс 119х	биомасс 1638х
ジメチルエーテル	диметил эфир	-	диметил 874х эфир 222х
プラスチック	пластик	-	пластик, хуванцар 1895х
ボイラー	бойлуур	уурын зуух 132х	бойлуур, уурын тогоо 1956
ディーゼル	дизель	дизель 105х	дизель 1371х

Судалгааны хэрэглэгдэхүүнээс түүвэрлэн авсан 204 нэр томьёоны 20 буюу 10 хувийг галиглах аргаар орчуулсан байна.

Дээрх япон хэлнээс монгол хэлнээ галигчлан авсан жишээг гол хэрэглэгдэхүүн болгон авсан толь бичгүүд өөр өөр орчуулсныг бид монгол хэлний болон мэргэжлийн тайлбар толь бичгээс нягталж үзлээ.

Жишээ 1. アスベスト гэдэг нэр томьёо нь хэрэглэгдэхүүнд нийт 4 өгүүлбэрт 6 удаа хэрэглэхдээ бүх тохиолдолд **асбест** гэж орчуулагдсан байна.

また、アスベスト、セメント管も残存しており、当該管は経年劣化が早く、強度が低下しやすいため、早急に更新する必要がある。

Мөн **асбест**, цементэн хоолой ч бий ба цаг хугацааны явцад хурдан элэгдэж бат бөх чанар нь мууддаг тул яаралтай шинэчлэх шаардлагатай.

Хэрэглэгдэхүүн болгон сонгон авсан Л.Энхсайханы толь бичигт **асбест, шөрмөсөн чулуу** гэж орчуулсан бол С.Дэмбэрэлийн толь бичигт **шөрмөсөн чулуу** гэж орчуулсан байна.

“Монгол хэлний их тайлбар толь”-д “шөрмөс мэт торгомсог бат бэх, нягт ширхэгтэй, галд тэсвэртэй нэг зүйл чулуулаг, өргөн хэрэглээний эдлэл хийнэ” (х.1797)

Жишээ 2. コークス гэдэг нэр томъёо нь хэрэглэгдэхүүнд нийт 3 өгүүлбэрт 5 удаа хэрэглэхдээ бүх тохиолдолд **кокс** гэж орчуулагдсан байна.

改良燃料の改善材料としてセミコークスとバイオマスを検討しており、いずれか一つの場合一部機器構成が変わるが、高圧成型機の仕様、台数は変わらない。

Сайжруулсан шахмал түлшний чанарыг сайжруулахад хагас **кокс** болон биомассыг түүхий эд болгон ашиглах талаар судалгаа хийгдэж буй бөгөөд аль ч тохиолдолд үйлдвэрийн зарим тоног төхөөрөмжийн бүтцэд өөрчлөлт орох боловч өндөр даралтын брикетэн машины техникийн үзүүлэлт, тоо ширхэг өөрчлөгдөхгүй.

Эрдэмтэн Л.Энхсайхан толь бичигтээ **кокс** гэж орчуулсан бол эрдэмтэн С.Дэмбэрэл толь бичигтээ **кокс (нүүрс)** гэж орчуулсан байна. “Монгол хэлний их тайлбар толь”-д “Кокс: чулуун нүүрс, хүлэр зэргээс агаар оруулахгүй улайсгах замаар гаргаж авдаг хатуу түлшний нэг төрөл; шатанги хүлэр” (х.664)

Жишээ 3. バッテリー гэдэг нэр томъёо нь хэрэглэгдэхүүнд нийт 7 удаа хэрэглэхдээ бүх тохиолдолд **батерей** гэж орчуулагдсан байна.

バッテリーや E-Waste 等の処理が必要な廃棄物は、どの住居においても殆どない結果となった。p.60

Батерей болон электрон гэх зэрэг дахин боловсруулалт шаардлагатай хог хаягдлын хувьд, аль ч сууцны төрөлд бараг гараагүй дүнтэй байна. (х.80)

Хэрэглэгдэхүүн болгон сонгон авсан Л.Энхсайханы толь бичигт хараахан илрээгүй бол С.Дэмбэрэлийн толь бичигт **зай, цэнэг хураагуур, батерей** гэж орчуулсан байна.

2.2 Дүйлгэх аргаар орчуулсан нэр томъёо

Орчуулгын энэхүү арга нь нэр томъёо тогтооход өргөн хэрэглэгддэг арга юм. Үгийн сангаас тохирох үгийг ашиглан орчуулахад тухайн үг нь хэлбэр, бүтцээрээ гадаад нэр томъёотой тохирох албагүй. Гадаад нэр томъёог зээлдэн авч эх хэлээ баяжуулах нь зүй ёсны үзэгдэл боловч, нэр томъёог замбараагүй зээлдэн авч хэрэглэхийг хориглодог бөгөөд тухайн ухагдахууныг нэрлэсэн оновчтой үг эх хэлэнд байвал аль болох эх хэлээрээ дүйлгэн орчуулах аргыг сонгох нь зүйтэй. Жишээ нь:

2-р хүснэгт

Япон	Монгол	Л.Энх сайхан	С.Дэмбэрэл
------	--------	--------------	------------

		“Япон-Монгол, монгол-япон байгаль орчны үг хэллэгийн толь”	“Шинэ япон монгол их толь бичиг”
大気汚染	агаарын бохирдол	агаарын бохирдол 95х	агаарын бохирдол 1187х
二酸化炭素	нүүрс төрөгчийн давхар исэл	нүүрс төрөгчийн давхар исэл 114х	нүүрс төрөгчийн давхар исэл 1562х
蓄電池	аккумулятор	цахилгаан хураагуур 102х	аккумулятор, зай хураагуур 1282х
土壌汚染	хөрсний бохирдол	хөрсний бохирдол 110х	хөрсний бохирдол 1474х
太陽光発電	нарны цахилгаан станц	нарны цахилгаан үүсгүүр 98х	нарны цахилгаан үүсгүүр 1208
処理技術	боловсруулах технологи	боловсруулах технологи (хог хаягдал) 78х	зохицуулах, захирах 973х техник, технологи 477х
ゴミ焼却炉	хог шатаах зуух	хог шатаах зуух 60х	хог 728х шатаах, устгах зуух 932х
発熱	дулаан ялгаруулах	дулаан ялгаруулах 125х	халуун, халуурах 1691х
再生可能エネルギー	сэргээгдэх эрчим хүч	сэргээгдэх эрчим хүч 62х	-
汚泥	лаг	Бохир, лаг 21х	шавар, шавхай 292

Судалгааны хэрэглэгдэхүүнээс түүвэрлэн авсан 204 нэр томъёоны 151 буюу 74 хувийг дүйлгэх аргаар орчуулсан байна.

Жишээ 1. 汚泥 гэдэг нэр томъёо нь хэрэглэгдэхүүнд нийт 95 удаа хэрэглэхдээ бүх тохиолдолд **лаг** гэж орчуулсан байна.

下水処理場及びゲル地区の衛生施設の**汚泥**を環境に優しい方法で処理する。p.18

Цэвэрлэх байгууламж болон гэр хорооллын ариун цэврийн байгууламжийн **лагийг** байгальд ээлтэй аргаар боловсруулна. (х.25)

Эрдэмтэн Л.Энхсайхан толь бичигтээ **бохир, лаг** гэж орчуулсан бол эрдэмтэн С.Дэмбэрэл **шавар, шавхай** гэж орчуулсан байна. “Монгол хэлний их тайлбар толь”-д “Лаг: Өтгөн, лагалдсан, зууралдсан, багширсан: лаг хоол (өтгөн хоол), лаг шавар (зунгааралдсан шавар)” а. Хөрснөөс гарах наалданги хар шороо; б. Усны ёроол дахь шавартай шороо), лаг шөл (лагалдсан өтгөн шөл). (х.653)

Жишээ 2. 蓄電池 гэдэг нэр томъёо нь хэрэглэгдэхүүнд нийт 2 өгүүлбэрт 2 удаа хэрэглэхдээ бүх тохиолдолд **аккумулятор** орчуулсан байна.

バッテリー及び蓄電池、液体及び容器が一体となって使用される廃棄物の埋立は可能である【廃棄物法 34 条】。

Батерей, **аккумулятор** гэх мэт шингэн болон түүний сав нь хамтдаа нэг зорилгоор ашиглагддаг хог хаягдлыг ландфилд булшилж устгаж болохоор заагдсан байна. (Хог хаягдлын тухай хуулийн 34-р зүйл, х.53)

Эрдэмтэн Л.Энхсайханы толь бичигт **цахилгаан хураагуур** гэж орчуулсан бол эрдэмтэн С.Дэмбэрэлийн толь бичигт **аккумулятор, зай хураагуур** гэж орчуулсан байна.

“Монгол хэлний их тайлбар толь”-д “Зай хураагуур, эрчим хүчийг хэрэглэх зорилгоор хуримтлуулан хадгалах төхөөрөмж” гэжээ. “Викитоль чөлөөт толь бичиг”-т “Зай

хураагуур, эрчим хүчийг хэрэглэх зорилгоор хуримтлуулан хадгалах төхөөрөмж аккумулятор” гэжээ.

Ч.Зундуйсүрэн, Д.Дашпүрэв “Шинжлэх ухааны, техникийн толь бичигт”д

Цахилгаан эрчим хүчийг химийн эрчимд хувиргаж, улмаар урвуу хувиргалт хийх замаар эргүүлэн шаардлагатай тогтмол гүйдэл, хүчдэл бүхий цахилгааныг ашиглах зарчмаар ажилладаг.

2.3 Нэр томъёоны бүтцийн нэг хэсгийг үгчлэн орчуулж, нөгөө хэсгийг галиглах аргаар орчуулсан нэр томъёо

Энэхүү аргаар холбоо үгээс бүтсэн нэр томъёог орчуулдаг. Холбоо үгийн нэг хэсгийг үгчлэн орчуулж бусад хэсгийг галигчлан буулгадаг. Жишээ нь:

3-р хүснэгт

Япон	Монгол	Л.Энхсайхан “Япон-Монгол, монгол-япон байгаль орчны үг хэллэгийн толь”	С.Дэмбэрэл “Шинэ япон монгол их толь бичиг”
オゾン層	озоны давхарга	Озоны үе, давхарга	озоны давхарга 288х
アスベスト管	асбест хоолой	-	шөрмөсөн чулуу 49х Хоолой, гуурс 434х
エコ車両、エコバス	эко автобус	-	эко 226х вагон машин 886
自動車リサイクルシステム	авто машин боловсруулах систем	-	автомашин 861х Систем бүтэц 840х
セメント管	цементэн хоолой	-	цемент 1108 Хоолой, гуурс 434х
ガスタービン	хийн турбин	-	Турбин, хөдөлгүүр 1181
エコ住宅	Эко орон сууц	-	Эко 226х Орон сууц, орон байр 896х

Судалгааны хэрэглэгдэхүүнээс түүвэрлэн авсан 204 нэр томъёоны 16 буюу 8 хувийг Нэр томъёоны бүтцийн нэг хэсгийг үгчлэн орчуулж, нөгөө хэсгийг галигчлах аргаар орчуулсан байна.

Жишээ 1. オゾン層- гэдэг нэр томъёог 10 хэрэглэхдээ бүх тохиолдолд озоны давхарга гэж орчуулсан байна.

冷蔵庫やエアコンに含まれるオゾン層を破壊するフロンについても、液状フロン回収、断熱材のフロン回収を行うことが可能となっている。p.197

хөргөгч болон агаар хөргүүрт **озоны давхарга** устгадаг хлор-фтор-нүүрстөрөгчийн төрлийн бодис агуулагддаг бөгөөд энэхүү бодисын шингэн төлөв болон дулаалгын материалд ашиглагдсан бодисыг ялган авч цуглуулах боломжтой болсон. х.250

Эрдэмтэн Л.Энхсайхан толь бичигтээ **озоны үе, давхарга** гэж орчуулсан бол эрдэмтэн С.Дэмбэрэл толь бичигтээ **озоны давхарга** гэж орчуулсан байна.

“Монгол хэлний их тайлбар толь”-д **озоны давхарга** (нарны хэт ягаан туяанаас газар дээрх амьд махбодыг хамгаалах бүрхүүл үүсгэдэг агаар мандлын давхарга). х.834

Жишээ 2. ガスタービン гэдэг нэр томьёог 2 удаа хэрэглэхдээ **хийн турбин** гэж орчуулсан байна.

外国からウランバートル市に貨車でLNG（液化天然ガス）を輸入し、第2火力発電所のガスタービンにNG（天然ガス）を供給する設備で、見積範囲はLNG貯蔵タンクから気化後のNG貯蔵タンクまでとする。

Хилийн чанадаас Улаанбаатарт ачааны машинаар шингэрүүлсэн байгалийн хий (LNG) тээвэрлэж, 2-р ДЦС-ын **хийн турбинд** байгалийн хий (NG) нийлүүлэх байгууламж бөгөөд өртгийг шингэрүүлсэн байгалийн хий (LNG) хадгалах байгууламжаас ууршуулсны дараах байгалийн хий хадгалах байгууламж хүртэлх хэсгийг хамруулан тооцсон.

2.4 Үгчлэх аргаар орчуулсан нэр томьёо

Үгчлэн орчуулах арга нь нэр томьёог ерөнхий утгаар нь шууд загварчлан буулгадаг арга юм. Энэхүү аргаар холбоо үгээс бүтсэн нэр томьёог орчуулдаг. Холбоо үгийн нэг хэсгийг үгчлэн орчуулж, бусад хэсгийг шууд галиглан орчуулах хандлага байдаг. Жишээ нь

4-р хүснэгт

Япон	Монгол	Л.Энх сайхан “Япон-Монгол, монгол-япон байгаль орчны үг хэллэгийн толь”	С.Дэмбэрэл “Шинэ япон монгол их толь бичиг”
地下水井戸	гүний усны худаг	-	гүний ус 1278х худаг 142х
排出量	ялгарлын хэмжээ	ялгарлын хэмжээ 122х	ялгарлын хэмжээ 1643х
改良ストーブ	сайжруулсан зуух	-	сайжруулах, боловсруулах 350х зуух, пийшин 1047х
電気ボイラー	цахилгаан зуух	-	цахилгаан, гэрэл чийдэн 1416х бойлуур, уурын тогоо 1956
ガスボイラー	хийн зуух	-	шатдаг хий, газ 385х бойлуур, уурын тогоо 1956
電気ヒーター	цахилгаан халаагуур	-	цахилгаан, гэрэл чийдэн 1416х дулаацуулга 1744х
沈殿タンク	Тунадасны сав	-	тунадас, тунамал, тунах 1325х төмөр торх 1262х
雨水管	борооны ус зайлуулах хоолой	борооны ус зайлуулах хоолой 12х	-
熱量計	дулааны тоолуур	-	калориметр 1599х

Судалгааны хэрэглэгдэхүүнээс түүвэрлэн авсан 204 нэр томьёоны 17 буюу 8 хувийг үгчлэх аргаар орчуулсан байна.

Жишээ 1 沈殿タンク - гэдэг нэр томъёог 1 удаа хэрэглэхдээ **тунадасны сав** гэж орчуулсан байна.

排水管、沈殿タンク、砂、油等を検査し違反を犯している場合は指摘事項を提出する。p.52
Ус зайлуулах хоолой, **тунадасны сав**, элс, тос зэргийг шинжилж үзээд ямар нэгэн зөрчил илэрвэл түүний талаар мэдээлэл өгдөг. х.69

Эрдэмтэн Л.Энхсайханы толь бичигт хараахан илэрсэнгүй, эрдэмтэн С.Дэмбэрэл **тунадас, тунамал, тунах, төмөр торх** гэж орчуулсан байна.

“Монгол хэлний их тайлбар толь”-д шингэн зүйлээс тунаж үлдсэн юм: **тунадас үлдэх** (шаар үлдэх, тунасан юм үлдэх), **тунадас үүсэх** (юм тунах)

Жишээ 2: 電気ヒーター гэдэг нэр томъёог 9 удаа хэрэглэхдээ цахилгаан халаагуур гэж орчуулсан байна.

エネルギー標準とラベリングによる規制実施の枠組み内での**電気ヒーター**のエネルギー性能の計算方法の開発 p. 125

Эрчим хүчний стандарт, шошгын зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд цахилгаан халаагуурын эрчим хүчний хүчин чадлыг тооцоолох арга зүйг боловсруулах х.164

Эрдэмтэн Л.Энхсайханы толь бичигт хараахан илэрсэнгүй, эрдэмтэн С.Дэмбэрэл цахилгаан, гэрэл чийдэн, дулаацуулга гэж орчуулсан байна.

Бидний гол хэрэглэгдэхүүн тайлангийн түүвэрлэсэн жишээнд тайлбарлах аргаар орчуулсан жишээ хараахан илэрсэнгүй. Судалгааны хэрэглэгдэхүүнээс түүвэрлэн авсан нийт 204 нэр томъёог орчуулгын аргуудаар эзлэх хувийг харуулбал:

График 1

ДҮГНЭЛТ

Бид илтгэлдээ япон хэлний Улаанбаатар хотын хүрээлэн буй орчны дэд бүтцийг хөгжүүлэх суурь судалгааны тайланг хэл найруулгын болон нэр томъёоны орчуулгын талаас судлан жишээ баримтаар нотлон, судлаач эрдэмтдийн бүтээлд үндэслэн илрэх онцлогийг харуулахыг зорьж дараах дүгнэлтэд хүрлээ.

1. Бидний гол хэрэглэгдэхүүн суурь судалгааны тайлангийн хэл найруулгыг өгүүлбэр зүйн талаас дүгнэхэд хүүрнэх болон энгийн дэлгэрэнгүй өгүүлбэрээр

ихэвчлэн бичигдсэн байна. Үг зүйн талаас ажиглахад ихэвчлэн өнгөрсөн цагийн –сан⁴ нөхцөл, ирээдүй цагийн –на⁴ нөхцөлөөр хэлбэржсэн бол өнгөрсөн цагийн – в нөхцөлөөр харьцангуй цөөн илэрч байна. Харин уг тайланд өнгөрсөн цагийн – лаа⁴ нөхцөлөөр илэрсэн жишээ хараахан илэрсэнгүй. Мөн тайлангийн өнгөрсөн цагт тайлагнаж бичдэг шаардлагатай нийцэж байна.

2. Судалгааны хэрэглэгдэхүүнээс түүвэрлэн авсан жишээг орчуулгын түгээмэл аргуудаар орчуулагдсаныг эзлэх хувиар нэгтгэн үзвэл хамгийн их буюу дүйлгэх аргаар 74%, галиглах аргаар 10, нэр томьёоны бүтцийн нэг хэсгийг үгчлэн орчуулж, нөгөө хэсгийг галиглах аргаар орчуулсан нэр томьёо хамгийн бага буюу 8%, үгчлэх арга мөн адил 8%-тай илэрч байна.

Аливаа хэлний орчуулгыг хийхдээ тухайн хэлний хэл найруулгын онцлог, бүтцийг ойлгож байж орчуулга хийх нь маш чухал. Иймд орчуулагчаар суралцаж буй оюутан залуус тухайн хэлний хэл найруулгын онцлогийг маш нарийн судалж ойлгох шаардлагатай гэж үзэж байна.

НОМ ЗҮЙ

- [1] Аким Г. “Орчуулгын санг судлахад” 1984
- [2] Баярсайхан Б. “Монгол хэлний их тайлбар толь” 2011
- [3] Гүрбазар Р. “Орчуулгын онол дадлагын үндэс” 1996
- [4] Дэмбэрэл С. “Шинэ Япон- Монгол их толь бичиг” 2018
- [5] Зундуйсүрэн Ч., Дашпүрэв Д. “Шинжлэх ухаан, техникийн тайлбар толь бичиг” 2006
- [6] Монгол Улсын Боловсролын Их Сургууль
- [7] Номиндарь Б. “Хүрээлэн буй орчны салбарын нэр томьёоны орчуулгын судалгаа” 2017
- [8] Нийгэм, хүмүүнлэгийн ухааны сургууль “Орчин цагийн монгол хэл” 2020
- [9] Сүхбаатар Ц. “Монгол хэлний найруулга зүй” 2015
- [10] Отгонсүрэн Д. “Монгол хэлний үгийн сангийн найруулга зүй” 1998
- [11] Энхсайхан Л. “Япон-Монгол, Монгол-Япон байгаль орчны үг хэллэгийн толь” 2012
- [12] Эрдэнэзаяа Ц. “Нэр томьёо бүтээх зарим дагаврын утга, хэрэглээ” ШУТИС, ГХИ “Хавсарга хэл шинжлэл” ЭШБ №13,16-22
- [13] Эрдэнэзаяа Ц. “Шинжлэх ухаан техникийн нэр томьёоны орчуулгын асуудалд” “Монгол хэл бичиг” сэтгүүл 2017/№10 БНХАУ, ӨМӨЗО, 33-45 2017
- [14] 高梨紫乃、中西久美子 「日本語文法ハンドブック」 2000
- [15] 小川芳男、林大、 「日本語教育事典」 2002

Викитоль чөлөөт толь бичиг